

VERSLAG

Studiereis ambtelijke en bestuurlijke adviescommissie Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling en Waterbeheer van het Interprovinciaal Overleg naar Antwerpen en Oostende gehouden op 28, 29 en 30 november 2012

Thema studiereis : "Besturen in een veranderend speelveld"

Reisleiding en gespreksleiders

Voorzitter van de delegatie: *Yves de Boer* (voorzitter van de bestuurlijke adviescommissie)

Gespreksleider interne discussiesessies: *Christine Oude Veldhuis* (unithoofd Professionaliseren Platform31/ voormalig directeur Nirov).

De interne discussiesessies werden begeleid door *Yves de Boer* en *Tjeerd van der Wal* (secretaris bestuurlijke adviescommissie en voorzitter ambtelijke adviescommissie)

Inhoudelijke begeleiding: *Marjon Bosman* Platform31

Logistieke begeleiding: *Petra Buijs*, Platform31

Deelnemers

Aan de Studiereis namen 11 bestuurlijke 8 ambtelijke vertegenwoordigers deel. Voor de lijst van deelnemers zie bijlage 1.

Programma-overzicht

Donderdag 29 november 2012	
Ruimtelijke ordening in het gewest Vlaanderen en de stad Antwerpen. <ul style="list-style-type: none">• Toelichting op het Beleidsplan Ruimte: Het Vlaamse Groenboek• Toelichting op het Ruimtelijk Structuurplan Antwerpen en de ontwikkelingen in de stad.	René van der Lecq, ministerie van Ruimtelijke Ordening. Kristiaan Borret, stadsbouwmeester, stad Antwerpen
PROJECTBEZOEKEN <ul style="list-style-type: none">• Wandeling naar het Eilandje• Met de bus naar het CS Antwerpen en omgeving	Maarten Dieryck, AG Stadsplanning Sofie Schoeters, AG Stadsplanning
Eerste discussiesessie – Nieuwe rol in het veranderende speelveld. In deze discussie werden de veranderingen in het ruimtelijk domein besproken en de houding van de provincie die daar bij past. Uitkomsten, zie bijlage 1	Gespreksleider: Christine Oude Veldhuis, Inleiding: Casus Eo Wijers stichting door Hans Leeflang en Corné Paris, voorzitter resp. bestuurslid van de stichting
De toekomst van de Vlaams Nederlandse Delta. <ul style="list-style-type: none">• Toelichting analyse VL-NL-Delta 2040• Doelstellingen, organisatie en bestuurlijk commitment	Joost Hintjens, Universiteit Antwerpen Gitte de Vries, Provincie Antwerpen, Interregionale samenwerking.

Vrijdag 30 november	
Welkom in Fort Napoleon/ provincie West Vlaanderen	Ontvangst door Schepen mevrouw Hilde Veulemans
Het Geïntegreerd Kustveiligheidsplan De aanpak van de waterveiligheid en klimaatadaptatie. Het ZWIN Tegengaan van verzilting in Schelde-estuarium. Duurzaam kustbeheer. Sectoroverschrijdende samenwerking tussen economie, natuur en recreatie voor duurzame kustontwikkeling.	Kathleen Bernaert van het Vlaams Gewest Maritieme Dienstverlening en Kust Hannelore Mealfait van het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer
PROJECTBEZOEK • Zeeheldenplein en Hoofddempende uitbouw met het veer bezoeken.	Tomas De Brauwere van het Gewest MDK
Tweede discussiesessie – Effectieve samenwerking. In deze discussie werd gesproken over de effectieve samenwerking tussen provincies en binnen de provincie ten behoeve van de advisering door AAC en BAC.	Gespreksleider: Christine Oude Veldhuis
PROJECTBEZOEK Kruibeke-Bazel-Rupelmonde onderdeel van de Schelde: hier wordt het grootste gecontroleerde overstromingsgebied gerealiseerd van België (600 ha). Inclusief een toelichting op het werk van Sigmoplan.	Hans de Preter en Stefaan Nollet van Sigmoplan

Presentaties: vragen, reactie coreferenten en discussie

PM: de presentaties en toelichtingen zijn op aanvraag bij het IPO beschikbaar

Ruimtelijke ordening in Vlaanderen en Antwerpen. Coreferent Govert Veldhuijzen.

Vragen

In Nederland is sprake van een trek naar de stad. Demografische ontwikkelingen laten een trek naar de stad zien. Woonkwaliteit en bepaalde woonbehoeften zijn minder belangrijk. Het land loopt leeg. Dit zorgt voor problemen t.a.v. voorzieningen, leegstand etc. op het platteland. Hoe is dat in Antwerpen?

Antwerpen heeft te maken met groei enkel en alleen door natuurlijke aanwas. (geboorte-overschot). Juist in België is sprake van trek naar buiten vooral van jonge gezinnen. Toch blijft Antwerpen groeien door hoge immigratiegroepen.

In Nederland pakt men (stedelijke) ontwikkeling bij voorkeur gebiedsgericht aan. Integraal met alle betrokken partners in het gebied. Ook stuurt men graag in het proces. In Antwerpen kiest men veel meer voor structuren waarbinnen particulier initiatief de ruimte krijgt. Welke werkwijze past in deze tijd?

De term Slow Urbanism lijkt uitgevonden te zijn in Antwerpen. Toch is dit eerder een gevolg van het versnipperde grondbezit van veelal particulieren waardoor ontwikkeling stap voor stap gaat. Met deze trage ontwikkeling kan men goed inspelen op veranderende marktbehoeftes en aanpassingen in programma etc. zijn tijdens het proces nog goed mogelijk. Antwerpen werkt met een harde structuur: bebouwing en infra en met een zachte structuur groen en water. Hierbinnen worden in vooral slechte wijken kleine ingrepen gedaan door VESPA (stedelijk vastgoed bedrijf) dat verkrotte panden opknapt om hiermee de toon te zetten voor de rest van de straat. De gemeente legt 15%

van de kosten bij zodat de prijzen marktconform blijven. De prijzen zijn in het dure segment in Antwerpen ca €2000,-/m² ofwel een 3k appartement kost ca 2 ton.

Reactie Govert Veldhuijzen

- De opgaven voor Antwerpen zijn vergelijkbaar met die in de zuidvleugel van de Randstad trek naar de stad met plaatselijk krimp in de regio tot gevolg. Dat heeft gevolgen voor de vitaliteit van het landelijk gebied en vraagt om nieuwe economische dragers, te meer daar ook de economische rol van de landbouw afneemt;
- Weinig gehoord over de relatie stad / land en intergemeentelijke samenwerking in de regio;
- De aanduiding Slow Urbanism is mooi gevonden, een terechte sturingsfilosofie. Eigenlijk is de Nederlandse VINEX benadering in de 20^e eeuw in historisch perspectief een uitzondering. We staan voor een grote herstructureringsopgave.

Discussie

- De stadsplanning laat volgens Yves de Boer duidelijk de pendel tussen de verschillende ontwerpschalen zien (van Vlaamse ruit tot stedenbouw op wijkniveau).
- Tjeerd Talsma vraagt zich af of de planning van woningbouw pal tegen het havengebied geen spanning oplevert ten aanzien van externe veiligheidsregels. Ook is hij benieuwd hoe 5 bestuurslagen worden afgestemd. Antwoord: inhoudelijke conflicten met andere functies treden niet op, de bestuurlijke afstemming is georganiseerd via de goedkeuringscascade.
- Tanja Klip vraagt in hoeverre de planning topdown of van onderop plaatsvindt. Antwoord: van onderop met hulp van nieuwe participatietechnieken.
- René van der Lecq van het Vlaamse gewest schetst de afstemmingsopgave voor de komende jaren: de stadsbevolking groeit met 20% waardoor de steden twee keer zo snel groeien als het platteland. De ruime voorraad aan kavels in het landelijk gebied trekt stadsbewoners aan. Om dit proces tussen stad en rurale gemeenten zorgvuldig te geleiden moet niet de stad maar meer de provincie trekker moeten zijn.

De toekomst van de Vlaams Nederlandse Delta. Coreferent Sjoerd Heijning

Vragen

- Vormt de Vlaams Nederlandse Delta een goed schaalniveau om in Europa de kritische massa te vergroten of is het samengaan/ samenwerken van provincies binnen Nederland of een samenwerking als Deltri (tussen Rotterdam, Drechtsteden en W, Brabant?) net zo goed?
- Is grensoverschrijdende samenwerking tussen de grote en kleine havens in het gebied van de VNDelta iets waar ook overheden bij betrokken moeten zijn of kunnen ze dat zelf wel regelen (in aanmerking nemend dat de Nationale Havenraad ook is opgeheven)
- De analyse laat zien dat de VN Deltahavens op wereldschaal gezien goed hebben gepresteerd. Wat kan de meerwaarde zijn van VNDelta als de concurrentiepositie van de havens op deze wereldschaal stevig verankerd lijkt?

Reactie Sjoerd Heijning

Eigenlijk wil ik vooral de vraag in het midden leggen of wel zo zwaar moet worden ingezet op iets waar de markt zelf meestal z'n werk doet. De VNDelta is natuurlijk een goed netwerk over lands-en provinciegrenzen heen maar havens scheppen vooral zelf hun proposities en allianties waar een commercieel belang aangeeft tot hoever dat nuttig is.

Discussie

Gesprek gaat o.a over het beïnvloeden van de Europese programmering op het gebied van de grote infrastructuurnetwerken (Ten T programma) met ontbrekende schakels in de netwerken van spoor, water, weg en niet te vergeten buistransport.(dat laatste staat nog op geen enkele Europese agenda) Gezamenlijk optreden in Brussel heeft zeker meerwaarde maar om het over knelpunten en prioriteiten eens te worden is nog niet eenvoudig. De stand van zaken rond de Seine –Schelde verbinding geeft aan dat Europa belangrijk is, zowel in het financieel mogelijk maken van e.e.a als voor het binden van landen/partijen die het moeten realiseren.

Duurzaam kustbeheer Vlaanderen. Coreferent Bert Boerman.

Reactie Bert Boerman vanuit het Nederlands perspectief

Kustverdediging en waterveiligheid hoofdsystemen (kust + rivieren) vallen onder verantwoordelijkheid Rijk, kaders en geld komen van het rijk (waarbij waterschappen ook bijdragen aan het nWHP), uitvoering van beheer en onderhoud is belegd bij de waterschappen.

In voorkomende gevallen, indien bredere doelen worden gediend dan alleen puur waterveiligheid dan ook provincie en/of gemeenten aan de orde. Voorbeeld: IJsseldeltaZuid.

In Nederland kennen we andere beschermingsniveaus: kust 1:10.000. Rivieren, afhankelijk van systeem wisselend. N.a.v. watersnoodramp 1953 zeer hoge beschermingsniveaus, waardoor eventuele doorbraken eigenlijk onmogelijk zijn. Langzaam maar zeker realiseren we ons dat dit niet tot in het oneindige is vol te houden. Toekomstvastheid / klimaatbestendigheid ook in Nederland een issue. Zeespiegelstijging voor de kust, hogere afvoeren voor de rivieren. Deze worden ook in Nederland meegenomen.

Deltadenken vraagt lange termijn oplossingen en daarmee soms lastig op de politieke agenda te houden. Daarom is in Nederland in 2010 de deltacommissaris benoemd die leiding geeft aan het Nationaal Deltaprogramma. Dit programma heeft als doel de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening op orde te brengen en te houden voor de periode tot 2100.

Overigens is klimaatverandering niet alleen een bedreiging, maar levert het ook kansen op voor innovatie (zoals zandmotor) en overige functies (natuur, landbouw, recreatie). Steeds meer komt ook de ruimtelijke ordening (en dus de provincie) aan de orde, omdat de waterveiligheid opgave bijvoorbeeld gecombineerd kan worden met versterking van de regionale economie (IJsselDelta, Ruimte voor de Vecht).

Discussie

Complexiteit van de verschillende lagen.

Complimenten dat ondanks de betrokkenheid van zoveel partners de realisatiekracht zo hoog is. Wat is de sleutel van het succes om alle betrokkenen op één lijn te krijgen? Gedeelde urgentie en ambitie?

Samenwerken betekent voortdurend met elkaar in gesprek. Veelvuldig overleg waarbij alle belanghebbenden daadwerkelijk inspraak hebben in het proces. Hier is veel tijd voor nodig maar uiteindelijk heb je een robuust plan dat door vele handen wordt gedragen.

Normen van 1:1000.

Hoe is deze norm tot stand gekomen? Historisch gegroeid? Betekent dit ook wat voor het achterland? Worden er ook maatregelen genomen om de gevolgen van een eventuele dijkdoorbraak te verminderen (2e en 3e laag denken)? Wellicht kunnen wij wat leren.

In Nederland wordt binnen het nationaal Deltaprogramma nagedacht over differentiatie in normen; extra bescherming voor sociaal en economisch waardevolle gebieden (dichtbevolkte gebieden met veel economische activiteiten). Is dit hier ook aan de orde?

Ja alleen de dichtst bevolkte gebieden krijgen hogere bescherming.

Welke kansen bieden de kustversterkingsmaatregelen voor overige functies?

Als voorbeeld wordt het Zeeheldenplein genoemd waar parkeergelegenheid in kustwering is opgenomen. Het plein is onderdeel van kustwering en draagt bij aan ruimtelijke kwaliteit.

Eerste discussiesessie 29 november: nieuwe rol in veranderend speelveld

De sessie wordt ingeleid met een presentatie over de ervaringen met de 9e Eo Wijersprijsvraag door Hans Leeflang (voorzitter bestuur EoW). De 9e prijsvraag had als thema verbinden van krimp, energietransitie en ruimtelijke kwaliteit. De rol van de bewoners speelde een belangrijke rol in de prijsvraagopgave.

Zijn belangrijkste conclusies ten aanzien van de rol, houding en gedrag van provincies zijn:

- Enthousiaste projecttrekkers, die zich beperkt gesteund voelen door de eigen organisatie.
- Te sterk gericht op procedures groene ruimte, toetsing en provinciaal belang.
- Geringe verbinding met wetenschap, provincies werken veel met consultants
- Noodzaak van regionaal leiderschap en onafhankelijk praktijkonderzoek
- Provincies moeten op zoek naar een eigen regionale actieagenda met een stip op de horizon

In de sessie worden in twee, gemengde groepen van AAC- en BAC-leden door de provincies ingebrachte casussen besproken aan de hand van de volgende vragen:

- wat is maatschappelijke urgentie van de opgave
- welke meerwaarde biedt de opgave voor de provincie
- welke rollen vervult de provincie. Aan de hand van een schema uit het artikel van Maurits Hoeve: Presterende provincie handelt rolbewust. Keuze uit Normerende, ondernemende, inspirerende en verbindende provincie.
- wat heeft de provincie nodig om de rollen te vervullen.

Uitkomsten casus Oostelijke Langstraat (Noord-Brabant, door Yves de Boer):

- Reeds bestaande opgave, urgentie was er al
- Meerwaarde opgave is dat de oplossingen elders in het speelveld gevonden worden. Niet het plan of geld is het doel, dit zijn middelen, enthousiasme staat voorop.
- De provincie vervult een ondernemende rol: gericht op arrangeren middelen. Zorgen voor juiste verhaal op goede plek op juiste moment.
- De aanpak vereist bevlogen bestuurders en passie.

Uitkomsten casus Eiland van Schalkwijk (Utrecht, door Tjeerd van der Wal):

- Opgave door crisis en overplanning verandert van grootschalige stedelijke ontwikkelingsopgave (Houten) naar kleinschalige, op landbouw gerichte ontwikkeling, van onderop.
- Casus is experimenteergebied in provinciale structuurvisie. Geen stip, gebied kiest eigen stappen.
- Provincie vervult beperkt normerende, maar vooral inspirerende, uitnodigende rol. Loslaten, maar bewust op enkele piketpaaltjes na (geen grootschalige verstedelijking, ruimtelijke kwaliteit / cultuurhistorie).
- Provincie heeft alle noodzakelijk middelen om de rollen te kunnen vervullen! (waarom dan niet doen??)

Terugmelding en discussie

- Interessante casussen omdat deze ruimte bieden aan ontwikkeling van nieuwe economische dragers in het landelijk gebied
- Vraag is hoe houden provincies greep op het proces? Of wordt - zoals in Schalkwijk - bewust uitgegaan van de gemeente als eerste regisseur.
- Rollen laten vormen van netwerkparticipatie zien (in plaats van hiërarchische piramidestructuur).
- In beide casussen biedt *het proces* de ruimte de belangen en maatschappelijke krachten in het gebied zichtbaar te maken, en juist te stimuleren tot kansrijke initiatieven.

Tweede discussiesessie 30 november: Effectieve samenwerking

Onderwerp: effectieve samenwerking tussen provincies onderling, tussen AAC en BAC DROW en IPO / provincies.

Discussie in twee, gemengde groepen van AAC- en BAC-leden over de thema's ruimtelijke regisseursrol (accent uitwisseling en vernieuwing) en de rol van provincies in het Deltaprogramma (accent op belangenbehartiging).

De groepen beantwoorden de volgende vier vragen:

1. Loont samenwerking op het thema
2. Wat levert samenwerking voor provincies op
3. Wat hebben provincies te bieden en te halen
4. Wat verwachten ambtenaren van bestuurders en v.v.
5. Welke competenties en vaardigheden zouden voor de samenwerking moeten worden ontwikkeld.

De groepen gaan daarbij ook in op de IPO-rol in de samenwerking.

Uitkomsten groep Deltaprogramma (door Yves de Boer)

- Samenwerking tussen provincies in de regionale deelprogramma's loont vanwege samenhang via hoofdwatersysteem.
- Samenwerking loont vanwege koppeling met andere beleidsterreinen, de samenwerking met waterschappen, de ruimtelijke elementen.
- Samenwerking leidt tot betere beïnvloeding en conflictbeheersing. (urgentie)
- Voorstel voor doorpraten over relatie water en RO op themadag, uitwisselen inzichten en verbanden zien ("vrijdenken") Overijssel heeft zich aangeboden als organisator met Zwolle-Kampen als locatie
- Tijdens de themadag zou bestuurstijlen een relevant thema kunnen zijn in deze veranderende tijden. Knelpunt is de achterstand die Provinciale Staten hebben op het proces. Zoeken naar betere informatievoorziening op eigen politieke agenda.
- Belang van Deltaprogramma / Water moet betere plaats krijgen op agenda BAC, nu is de verhouding in behandel tijd en -aandacht scheef. Zo nodig vergadering verlengen.

Uitkomsten groep ruimtelijke regisseursrol (door Tjeerd van der Wal)

- Gezamenlijk belang op belangrijke uitwisselingsdossiers is beperken risico op imagoschade en noodzaak zichtbaar te maken dat provincies ook echt "leveren". Onder meer vanwege een actuele discussie over de verdeling van windmolens/capaciteit windenergie.
- Dat kan door alliantievorming aan te gaan met andere stakeholders (zoals bij BZRO bedrijven).
- Gezamenlijk meer agendavormend bezig zijn, toekomstige opgaven (stip op de horizon) naar ons toe trekken. Gezamenlijk visie ontwikkelen op nieuwe dossiers. Zoals bijvoorbeeld de infrastructuur van buisleidingen en toekomstige ruimtebeslag van duurzame energieopwekking.
- Durven differentiëren en die provincies die inhoudelijk op kop lopen rol geven in ontwikkelen leerfunctie.
- In organiseren kennisdeling vervult IPO aanjaagfunctie, waarbij in agendering van uitwisselingsonderwerpen wordt onderscheiden of een actie het gezamenlijk IPO belang betreft (uitwisseling t.b.v. gezamenlijk belang) of volstaan kan worden met interprovinciale uitwisseling (t.b.v. eigen leerfunctie). Bij het laatste leveren de provincies de rugnummers voor het trekkerschap. Voor invulling aanjaagfunctie en draagvlak MJA onderwerpen (benoeming gezamenlijk IPO belang) houdt IPO rondje langs provincies.
- Meer in taakgroepen werken (zoals gebeurt bij Omgevingswet en windenergie) als prioritair te mobiliseren IPO taskforces. Meer interprovinciale acties lopen via de vaste adviesgroepen ("staande legers").
- AAC moet minder instrumentele en meer strategische discussies voeren. Agenda splitsen in eerste half uur besluiten over organisatorische zaken / hamerstukken ("de was doen"), overige 1,5 uur meer richten op bespreking van strategische dossiers/ inhoudelijke verdieping.
- Voor verbetering van het overleg in de AAC en BAC werd voorgesteld dat het IPO meer 'agenda-settend' wordt, scherper vooruit kijkt en anticipeert in plaats van alleen reageert. De kwaliteit van de overleggen blijkt voor commissieleden soms een reden te zijn om niet op te komen dagen.

Bijlage. Lijst van deelnemers

Leden bestuurlijke adviescommissie

Yves de Boer	-	Provincie Noord-Brabant
Bert Boerman	-	Provincie Overijssel
Marc Bouman	-	Provincie Groningen
Bert Gijsberts	-	Provincie Flevoland
Sjoerd Heijning	-	Provincie Zeeland
Tanja Klip	-	Provincie Drenthe
Bart Krol	-	Provincie Utrecht
William Moorlag	-	Provincie Groningen
Rein Munnikma	-	Provincie Drenthe
Tjeerd Talsma	-	Provincie Noord-Holland
Govert Veldhuijzen	-	Provincie Zuid-Holland

Leden ambtelijke adviescommissie

Robert Bolmer	-	Provincie Flevoland
Arjen Drijgers	-	Provincie Zeeland
Monique Esselbrugge	-	Provincie Overijssel
Roberto Heijmerink	-	Provincie Noord-Brabant
Klaas Meester	-	Provincie Utrecht
Gerard Slag	-	Provincie Gelderland
Hannie Stijnen	-	Provincie Fryslân
Alex Veldhof	-	Provincie Zuid-Holland
Tjeerd van der Wal	-	Provincie Flevoland

IPO

Ieme Faber
Ton Heeren
Rob Klooster
Cees Kamphuis

Platform31

Marjon Bosman
Petra Buijs
Christine Oude Veldhuis